

KIRGISTAN

OBLICZA TRANSFORMACJI

Redakcja naukowa
Michał Kuryłowicz
Krystian Pachucki-Włosek

Kirgistan – oblicza transformacji

pod redakcją
Joachima Dieca, Anny Jach,
Michała Kuryłowicza i Jana Brodowskiego

Tom 1

KIRGISTAN – oblicza transformacji

POD REDAKCJĄ

MICHAŁA KURYŁOWICZA I KRYSTIANA PACHUCKIEGO-WŁOSKA

Michał Kuryłowicz
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0002-5041-6683>
✉ michal.kurylowicz@uj.edu.pl

Krystian Pachucki-Włosek
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0002-4527-5441>
✉ krystian.pachucki97@gmail.com

© Copyright by individual authors, 2020

Recenzent: prof. dr hab. Grzegorz Mazur

Opracowanie redakcyjne: Marta Kupańska

Projekt okładki: © Ka Klakla

ISBN 978-83-8138-107-9 (druk)
ISBN 978-83-8138-265-6 (on-line, pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788381382656>

Na okładce wykorzystano zdjęcie autorstwa E. Żak
(Biszkek, Kirgistan)

Publikacja została dofinansowana ze środków Wydziału Studiów
Międzynarodowych i Politycznych UJ, Instytutu Rosji i Europy
Wschodniej UJ, Instytutu Bliskiego i Dalekiego Wschodu UJ

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

<i>Od redakcji</i>	9
<i>From the Editor</i>	11
Michał Kuryłowicz, Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Wprowadzenie</i>	13

I. Polityka

1. Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Prezydent i egzekutywa we współczesnym Kirgistanie</i>	25
2. Michał Kuryłowicz	
<i>Parlament i ewolucja systemu partyjnego w Kirgistanie po 2010 roku</i>	43
3. Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Oblicze ideowe republiki i polityka historyczna współczesnego Kirgistanu</i>	69

II. Gospodarka

1. Łukasz Rabiasz	
<i>Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Kirgistanu, główne działy gospodarki i polityka ekonomiczna po 2010 roku</i>	85
2. Katarzyna Kosowska	
<i>Kirgistan w pętli energetycznej – problemy z wykorzystaniem potencjału wodnego republiki, tradycyjne i nowe źródła energii</i>	105
3. Patryk Dujka	
<i>Handel międzynarodowy Kirgistanu – najważniejsi partnerzy, kluczowe produkty eksportowe i importowe</i>	123

4. Konstancja Polit
*Migracja zarobkowa z Kirgistanu. Znaczenie gospodarcze
i polityczne kirgiskich gagarbaiterów*143

III. Społeczeństwo

1. Paweł Panasiuk
Panorama społeczna Kirgistanu169
2. Elżbieta Żak
*Tożsamość państwowa czy komunikacja międzykulturowa?
Problemy językowe we współczesnym Kirgistanie*185
3. Daria Saprynskaja, Iwan Sokołowski
Islam w Kirgistanie207
4. Barbara Tomków
*Polityka w zakresie równości płci i pozycja kobiety
we współczesnym Kirgistanie*227
5. Michał Kuryłowicz
Edukacja i polityka edukacyjna współczesnego Kirgistanu245
6. Bartosz Oleszko-Pyka
*Dziennikarstwo internetowe oraz media społecznościowe
w Kirgistanie – znaczenie oraz społeczna odpowiedzialność*.....271

IV. Kirgistan na arenie międzynarodowej

1. Michał Lubina
*Po pierwsze Rosja. Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa
Kirgistanu wobec nowych wyzwań na obszarze eurazjatyckim*287
2. Sebastian Torłop
*„Mała Wielka Gra” – Kirgistan pomiędzy Federacją Rosyjską
a USA w aspekcie militarnym*.....311
3. Paweł Panasiuk
Kirgistan – stosunki z sąsiadami w regionie Azji Centralnej.....329
4. Kinga Osierda
Tureckie soft power w Kirgistanie343

Zakończenie

Elżbieta Żak	
<i>Odwiedziny w „nieucywilizowanej” przestrzeni</i>	361
Biogramy	367
Indeks nazwisk.....	371

1. Po pierwsze Rosja

Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Kirgistanu
wobec nowych wyzwań na obszarze eurazjatyckim

ABSTRACT

Russia First. Foreign and Security Policy of Kyrgyzstan against the Background of New Challenges in the Eurasian Sphere

Since the 2010 revolution, Kyrgyzstan has chosen a clear course in its foreign and security policy: to look to Russia for security. All Kyrgyz presidents, despite their differences and personal conflicts, remained loyal to this foreign policy dimension. It has been all the more obvious given the fact that this course follows the traditional, peripheral model of Kyrgyzstan's development, based on Russia. In the conditions of Sino-Russian understanding in Central Asia – Central Asia is not a place of a New Great Game, but rather witnesses a Sino-Russian entente cordiale – Kyrgyzstan chooses the devil it knows, the old patron, knowing all too well that the Chinese alternative would be much worse.

Keywords: Kyrgyzstan, Russia, Foreign and security policy of Kyrgyzstan, Central Asia

Резюме

Во-первых Россия. Внешняя политика и политика в области безопасности Кыргызстана против новых вызовов на евразийском пространстве

Со времени революции 2010 года Киргистан в своей внешней политике безопасности установил четкий курс – во первых Россия. Это направление продолжали следующие президенты Киргистана несмотря на их различия и конфликты. Это решение тем проще, что оно совпадает с традиционную, периферийную моделью развития Киргистана с *опорой* на Россию. Учитывая обстоятельства российско-китайского соглашения а Центральной Азии – Центральная Азия это не район Новой большой игры, но российско-китайская Антанта – Киргистан выбирает политического патрона которого знает, потому что китайская *альтернатива хуже*.

Ключевые слова: Киргистан, Россия, Внешняя политика безопасности Киргистана, Центральная Азия

Od czasów rewolucji 2010 roku Kirgistan w swojej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa wybrał jasny kurs – opieranie się na Rosji. Orientacji tej wierni pozostają kolejni prezydenci, bez względu na różnice między nimi i wzajemne konflikty. Jest to tym prostsze, że odwołuje się do tradycyjnego, peryferyjnego modelu rozwoju Kirgistanu bazującego na współpracy z Rosją. W warunkach środkowoazjatyckiego porozumienia rosyjsko-chińskiego – Azja Środkowa to nie „nowa wielka gra”, lecz raczej rosyjsko-chińska ententa – Kirgistan wybiera starego patrona, gdyż alternatywa chińska wydaje się znacznie gorsza.

Wprowadzenie: Azja Środkowa i jej specyfika polityczna

Azja Środkowa jest obszarem badawczym pełnym wyzwań. Proces polityczny w krajach regionu jest nietransparentny, kluczowe roz-

strzygnięcia zapadają za zamkniętymi drzwiami i – podobnie jak w innych autokratycznych i półdemokratycznych państwach – nigdy do końca nie wiadomo, kto, gdzie i kiedy podjął najważniejszą decyzję (Lo, 2008, s. 30-52). W takich okolicznościach na pierwszy plan wysuwa się czynnik ludzki: to przywódca, a nie norma czy instytucja, ma decydujący wpływ na politykę państwa. Naturalnie, przywódca nie musi oznaczać automatycznie jednowładztwa: nierzadko za liderem stoi kierownictwo kolektywne bądź zobowiązany jest on brać pod uwagę interesy grupowe – w przypadku Azji Środkowej klanowe. W warunkach „wodzowskiej” kultury politycznej, opartej na trybalizmie i klanowej polityce, wyrażającej się wasalnymi relacjami patronackimi, przywódcy często personifikują ambicje klanów, zaś partie polityczne stanowią zasadniczy dodatek, dekorację (Załęski, 2011, s. 95, 156, 189, 262, 267; Bodio, 2008a, s. 226). Trybalizm, czy quasi-trybalizm, pozostaje ważnym czynnikiem życia politycznego, przynajmniej na poziomie elit (Bodio, 2005, s. 304-314; Wierzbicki, Załęski, 2008, s. 298), z pewnością jest ważniejszy niż mechanizmy instytucjonalne czy słaba, choć rosnąca, identyfikacja narodowa (Bodio, 2008a, s. 220). To powoduje, że instytucje państwowe w Azji Środkowej stają się często hierarchicznymi strukturami opartymi na wasalnych (patronackich), klanowych zależnościach, zaś interesy klanowe górują nad narodowymi (Załęski, 2011, s. 422-432; Zapaśnik, 2006, s. 64; Bodio, 2008a, s. 153). Środkowoazjatyckie elity traktują państwo jako swoją własność i źródło dochodu osobistego i grupowego, co tworzy z nich elity neopatrymonialne (Eisenstadt, 1973, s. 11-15; Ishiyama, 2002, s. 42-55). W Kirgistanie, podobnie jak w innych państwach WNP, dominuje system „patronackiego prezydenca”, w którym prezydent stoi na czele piramidalnych sieci patronackich, których podstawą jest relacja patron–klient (w przypadku Kirgistanu realizująca się najczęściej w ramach więzów klanowych) (Hale, 2015, s. 61-94, 194-199, 230-234, 307-311). W rezultacie tego układu, podobnie

jak w feudalnych społeczeństwach, to władza tworzy bogactwo, a nie na odwrót (Załęski, 2011, s. 432; Gortat, 2009, s. 119): stało się to szczególnie widoczne w czasach postradzieckich, dzięki miejscowej odmianie uwłaszczenia nomenklatury, która stworzyła finansowo-biurokratyczno-klanową oligarchię, na czele z dawnymi aparaczkami (Załęski, 2011, s. 407-421). To oni tworzą politykę państw regionu, definiują interesy narodowe zgodnie z ich korporacyjnymi (klanowymi) potrzebami i to oni starają się odnaleźć w nowej rzeczywistości międzynarodowej. Przenoszą na grunt międzypaństwowy nawyki wyniesione z działalności lokalnej, a także rozumienie polityki międzynarodowej przez pryzmat własnych percepcji i interesów. Dlatego też – jeśli teza o utrzymaniu się klanowego pojmowania polityki środkowoazjatyckiej jest słuszna – idealnym modelem strategii międzynarodowej wydaje się równowaga sił na podobieństwo harmonijnej struktury klanów (Bodio, 2005, s. 156-157). Zgodnie z tym rozumieniem w polityce wewnętrznej kompromis powodujący stabilność państwa osiąga się poprzez niepisane parytety dla przedstawicieli każdego z klanów w administracji i spółkach państwowych (Moldaliev, 2004, s. 303), zaś obowiązkiem przywódcy jest utrzymywanie proporcjonalnej reprezentacji klanów w strukturze władzy oraz rozsądzanie sporów (Bodio, 2008b, s. 183; Bodio, 2008a, s. 219). W takim układzie lider dąży do stworzenia struktury, w której rządzi jego klan, lecz pozostałe również mają na tyle istotny udział we władzy i zasobach, że bardziej opłaca im się pozostać lojalnymi niż ryzykować bunt. Przywódcy środkowoazjatyccy starają się to rozumienie polityki zastosować na arenie międzynarodowej.

Pomiędzy Rosją a Chinami: uwarunkowania międzynarodowe w Azji Środkowej

Przez ostatnie dwa stulecia niemal hegemoniczną pozycję w regionie miała Rosja, co przekłada się na percepcję Azji Środkowej w Moskwie jako rosyjskiej strefy wpływów (Lo, 2008, s. 91). Dla Moskwy region to część „bliskiej zagranicy”, złączony silnymi więzami politycznymi, ekonomicznymi i społeczno-kulturowymi. Choć więzi te słabną, szczególnie w porównaniu do czasów radzieckich, to wciąż utrzymują przewagę Rosji nad pozostałymi mocarstwami w regionie (Górecki, 2014, s. 6) (które aż do początku XXI wieku respektowały jej dominującą pozycję) (Olcott, 1999, s. 137; Olcott, 2000, s. 375, 385, 388-390). Wejście USA do Azji Środkowej po 2001 roku, a następnie wzrastająca rola Chin zmusiły Rosję do ponownego większego zaangażowania, czego powołanie Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej było najlepszym dowodem.

Chińska Republika Ludowa w historii najnowszej zaczęła odgrywać istotną rolę w regionie dopiero po upadku ZSRR. Traktując zaangażowanie w Azji Środkowej jako polisę ubezpieczeniową dla Xinjiangu, Pekin stopniowo rozwijał stosunki z republikami środkowoazjatyckimi: unormowanie kwestii granic i rozwój relacji handlowych były pierwszymi istotnymi krokami (Jarosiewicz, Strachota, 2013, s. 5-32; Olcott, 2000, s. 384, 388-390; Ziegler, 2012, s. 235; Lubina, 2017, s. 233-239). Do intensyfikacji zaangażowania chińskiego doszło w pierwszej dekadzie XXI wieku z powodu „głodu surowcowego” tego kraju. Chiny skutecznie uzyskały dostęp do środkowoazjatyckich złóż gazu i ropy, łamiąc monopol Rosji (Lo, 2008, s. 98; Huasheng, 2007, s. 157; Kozłowski, 2011, s. 12-150; Hanova, 2009, s. 79; Swanström, 2005, s. 576-581). Następnie, w 2013 roku, ogłosiły plany budowy Nowego Jedwabnego Szlaku (Pasa i Szlaku), wyraźnie artykułując swoje ambicje regionalne i globalne.

Bardziej asertywne Chiny z jednej strony, a nierezygnująca ze swoich ambicji Rosja z drugiej, stworzyły w Azji Środkowej warunki polityczne, które wielu badaczom i analitykom zaczęły przypominać „wielką grę”. Porównania do niej – najczęściej w postaci wyrażenia „nowa wielka gra” (Rashid, 1997; Ahrari, 2002; Mullerson, 2007; Cooley, 2012) – stały się najczęściej używaną (lub raczej nadużywaną) zbitką pojęciową, mającą tłumaczyć sytuację polityczną w regionie. Jednakże w Azji Środkowej nie ma miejsca żadna „nowa wielka gra”, a Rosja i Chiny – ku rozczarowaniu wielu analityków poszukujących łatwych odpowiedzi na trudne pytania – nie naśladują pojedynek szpiegowskich Imperium Rosyjskiego i Imperium Brytyjskiego z drugiej połowy XIX wieku. Wręcz przeciwnie, Moskwa i Pekin zdołały powstrzymać swoją rywalizację, uniknąć konfrontacji i stworzyć z regionu swoiste kondominium polityczne utrzymujące korzystne, rosyjsko-chińskie *status quo* (Kaczmarek, 2015, s. 100-102). W tym rozdaniu oba państwa podzieliły się strefami wpływów: Rosja utrzymała dominację w sferze wojskowej i politycznej, zaś Chiny – w gospodarczej (Kaczmarek, 2015, s. 92; Kaczmarek, Rodkiewicz, 2016). Chociaż ten podział nie jest sztywny – przykładem chociażby nowa chińska baza w Tadżykistanie – na ogół respektują go Moskwa i Pekin, dla których dbałość o dobre relacje rosyjsko-chińskie przewyższa pokusy ograniczenia wzajemnych wpływów w Azji Środkowej. Swoisty niepisany rosyjsko-chiński protektorat polityczny w regionie tworzy okoliczności, w których państwa tego obszaru, takie jak Kirgistan, usiłują się odnaleźć i realizować swoje interesy.

Pozycja Kirgistanu w Azji Środkowej

Państwowość kirgiska jest młoda. Chociaż pierwsze pewne wzmianki o Kirgizach pochodzą z XVI wieku (Rohoziński, 2014, s. 52), to nowożytna historia kraju zaczyna się dopiero wraz z ro-

syjskim podbojem kolonialnym z XIX wieku, po krótkiej przerwie uzupełnionym panowaniem radzieckim, od lat 20. XX wieku do 1991 roku. To Związek Radziecki stworzył kirgiską republikę – pierwsze „państwo” w nowoczesnym tego słowa znaczeniu – i walenie przyczynił się do powstania samoświadomości Kirgizów, wcześniej koczowniczych plemion (wśród długofalowych następstw nomadycznego dziedzictwa mieszkańców tego kraju wymienić być może należy fakt, że Kirgistan jest dziś najbardziej wolnym politycznie państwem Azji Środkowej: tu rząd obala się w wyniku ulicznych rewolt i przewrotów, tak jak dawniej w stepie przepędzało się nieudolnego wodza). Mimo ułomności sowieckiego projektu *nation-building* i innych negatywnych konsekwencji polityki radzieckiej (np. absurdalnych granic czy podziału północ-południe) okres ZSRR jest wspomniany w Republice Kirgiskiej raczej dobrze. W dość powszechnym odczuciu społecznym porównanie z postsowieckimi rządami po 1991 roku wypada mimo wszystko na korzyść ZSRR (Załęski, 2011, s. 168).

Wraz z nieoczekiwanym uzyskaniem niepodległości – Kirgizja nie tyle wywalczyła wolność, co ją niespodziewanie otrzymała na skutek rozpadu ZSRR – rozpoczął się okres samodzielnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa republiki. Zgodnie z oficjalnymi dokumentami (np. ostatnią doktryną działań międzynarodowych Kirgistanu) państwo ma zamiar prowadzić „zrównoważoną i wielowektorową” politykę zagraniczną (*Концепция внешней политики...*, 2019). Początkowo rzeczywiście próbowało. Każdy z kolejnych prezydentów Kirgistanu stosował dość podobną strategię współpracy między państwowej: najpierw próbował równoważyć wpływy Rosji, co się zazwyczaj nie udawało (czasem zaś kosztowało przywódcę władzę) i przekładało się na politykę uzyskania od Moskwy jak największych koncesji w zamian za prorosyjski wybór strategiczny. Jest to decyzja zrozumiała: Kirgistan – państwo małe, o kruchej państwowości, niepewnych granicach i niewielkiej liczbie bogactw naturalnych, położone na terenach wyżynnych

i górskich, na uboczu głównych szlaków komunikacyjnych – jest dużo słabszy od swoich ważniejszych sąsiadów: Kazachstanu i Uzbekistanu, prowadzących bardziej niezależną politykę zagraniczną (Olcott, 2002, s. 216-217; Ziegler 2012, s. 243; Górecki, 2014, s. 79; Kuryłowicz, 2014); nie ma również takich złóż naturalnych jak Turkmenistan (Petersen, Barysch, 2011, s. 3; Kaczmarek, 2015, s. 90), brakuje mu więc zasobów, by zdecydować się na ambitniejszą politykę lawirowania między Rosją a Chinami. W rezultacie Kirgistan może tylko podbijać stawkę w relacjach z Rosją bez próby równoważenia jej potęgi; jest to tym prostsze, iż w Biszkeku akceptuje się dominację Federacji Rosyjskiej jako najlepszą ochronę przed zbyt wielką potęgą Chin, które w percepcji kirgiskiej są zagrożeniem zarówno gospodarczym, jak i społecznym. W Kirgistanie, mimo dobrych relacji politycznych z Pekinem, sporej ilości chińskich handlowców i inwestorów na terenie kraju, planów modernizacyjnych (projektów hydrologicznych, rewitalizacji dróg) (Kainazarova, 2018), a nawet takich miłych gestów jak nazwanie jednej z ulic w Biszkeku imieniem Denga Xiaopinga (Wei Wei, 2018), silny jest strach przed chińską potęgą gospodarczą, chińską migracją, a ostatnio nawet przed ewentualnymi chińskimi roszczeniami terytorialnymi w przyszłości (Taldybaeva, 2017). W połączeniu z wciąż istotnymi więzami łączącymi Kirgistan z Rosją: ekonomicznymi (kirgisy *gastarbeiterzy* pracujący w Rosji – szacuje się ich na ok. pół miliona i stanowią 80% wszystkich kirgiskich migrantów – zasilają ok. 30% budżetu kraju (Gortat, 2015b), a Rosja wie, jak wykorzystywać politycznie tę zależność), społecznymi (społeczeństwo kirgiskie jest jednym z najbardziej prorosyjskich w WNP) (Gortat, 2015a), a także kulturowymi Rosji (rosyjski wciąż jest *lingua franca* w Kirgistanie, gusta kształtuje rosyjska kultura masowa, zaś na przekonania polityczne wpływa powszechnie dostępna rosyjska telewizja), strach przed Chinami powoduje, że Kirgizi przedkładają podporządkowanie Rosji i oparcie się na niej wobec potęgi chińskiej nad ewentualne próby manewrowania w celu uzyskania większej niezależności.

Od próby równoważenia do prorosyjskiej opcji. Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Kirgistanu po 1991 roku

Zaraz po uzyskaniu niepodległości Kirgistan próbował pokazać się jako państwo zmierzające ku zachodnim standardom. Pierwszy prezydent, Askar Akajew, deklarował wiarę w demokrację i prawa człowieka w niepowtarzalnym stylu („demokracja zeszła do nas z gór Tien-szan”) (Gortat, 2009, s. 112), ale prędko ją utracił, gdy zaczęło to zagrażać jego władzy. W polityce zagranicznej początkowo dystansował się od Rosji i starał się równoważyć jej wpływy poprzez zwrot ku Zachodowi, ale z czasem zrozumiał, że to się nie uda, a co gorsza, może być ryzykowne dla jego pozycji, więc przestał kwestionować prorosyjskie *status quo* w regionie. Rządził źle i nieudolnie, a ponadto nadmiernie faworyzował swój klan, łamiąc niepisane parytety w administracji i biznesie dla innych klanów, został więc obalony przez tzw. rewolucję tulipanową w 2005 roku, w rzeczywistości będącą „tulipanową wojną klanów” (Kozłowski, 2009, s. 216-217), w której zwycięstwo odniósł południowy klan na czele z Kurmanbekiem Bakijewem. Ten ostatni okazał się jeszcze gorszy od poprzednika – bardziej skorumpowany, bardziej brutalny i bardziej nepotystyczny (Załęski 2011, s. 266-288), zaś w polityce zagranicznej zagrał ostrzej od Akajewa – i przegrał. Za jego rządów Biszkek zgadzał się na stacjonowanie amerykańskiej bazy wojskowej Manas (w pewnym momencie Kirgistan, jako jedyny na świecie państwo, posiadał zarówno bazę amerykańską, jak i rosyjskie), a wpływy z obecności Amerykanów były znaczące. Dla Moskwy okazało się to nie do przyjęcia, więc naciskała na Bakijewa, by zamknął amerykańską bazę. Ten uległ rosyjskiej presji na początku 2009 roku, lecz w czerwcu 2009 roku po prostu zmienił nazwę obszaru wojskowego na „punkt tranzytowy” (a także podniósł opłatę za dzierżawę trzy razy, do 60 mln USD) i pozwolił Amerykanom zostać (*In Reversal, Kirgyzstan...*, 2009). Moskwa odpowiedziała, podnosząc cło na ropę o 100%, a następnie

wspierając skuteczny bunt (bądź w nim nie przeszkadzając) przeciw Bakijewowi w 2010 roku (prezydent został obalony, a władza wróciła w ręce klanów północnych).

Przywódcy kirgiscy zrozumieli lekcję. Roza Otunbajewa, przywódczyni rewolucji z 2010 roku, jako prezydent pierwszy telefon wykonała do Putina i przez 18 miesięcy pracy swego Rządu Tymczasowego robiła wszystko, by nie drażnić Moskwy. Jej następca, Ałmazbek Atambajew, poszedł jeszcze dalej: prowadził już wyraźnie prorosyjską politykę. Nie tylko zamknął bazę Manas (wypowiedzenie umowy w 2013 roku, wyprowadzka Amerykanów w 2014 roku) i w grudniu 2016 roku przeforsował – wzorowane na rosyjskich ustawach – zmiany w konstytucji ograniczające uprawnienia międzynarodowych organów zajmujących się ochroną praw człowieka oraz zakazujące małżeństw homoseksualnych (Galdini, 2016)¹. Ponadto Atambajew ostro zdystansował się od Waszyngtonu, wypowiadając w 2015 roku międzyrządową umowę amerykańsko-kirgiską z 19 maja 1993 roku (*Agreement Between the Government...*, 1993), na mocy której Kirgistan w ciągu 20 lat otrzymał bezpłatną pomoc amerykańską wynoszącą prawie 2 mld USD (Gortat, 2015a), jako pretekst wykorzystując przyznanie więzionemu kirgiskiemu Uzbekowi, Azimjonowi Askarowowi, nagrody Human Rights Defenders Award Departamentu Stanu w 2015 roku (U.S. Departament of State, 2015). Uczynił tak prawdopodobnie na życzenie Moskwy, być może była to cena za przystąpienie do Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej. Za inne wyjaśnienie, niewykluczające pierwszego, uchodzi kalkulacja przedwyborcza i chęć zagrania na antyamerykańskiej nucie i/lub rozczarowanie brakiem wsparcia amerykańskiego dla, było nie było, najbardziej

1 Wszakże głównym celem zmian było wzmocnienie roli władzy wykonawczej kosztem pozostałych władz: osłabienie egzekutywy i sądownictwa, a także ograniczenie praw człowieka i podstawowych wolności; do tego dochodziły ambicje polityczne Atambajewa po zakończeniu jego kadencji.

demokratycznego kraju Azji Środkowej: w oczach Atambajewa, Amerykanie zamiast udzielać pomocy ekipie, która pozwoliła na demokrację, wspierali programy demokratyzacyjne i reformy instytucjonalne (po zamknięciu bazy Manas Kirgistan stał się dla USA „małym krajem sytuującym się na peryferiach peryferii”, Waszyngton nie miał więc już większej potrzeby udzielania wsparcia finansowego); być może również decyzja Biszkeku była przekalkulowanym uderzeniem w najsłabsze w regionie mocarstwo (USA), po to by zyskać poklask w oczach Rosji i Chin (Gortat, 2015a).

Jednak najbardziej wymownym znakiem zbliżenia Kirgistanu z Rosją było przystąpienie do Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej w sierpniu 2015 roku (*Договор о присоединении...*, 2018). Miało stanowić ono remedium na strukturalne problemy Kirgistanu: niedorozwój gospodarki wiążący się z ograniczonymi środkami, brak wizji rozwoju kraju, zapóźnioną sieć transportową, słabą administrację i wynikającą z niej endemiczną korupcję, a także na inne wyzwania tego peryferyjnego kraju. Jednak, przynajmniej na razie, wstąpienie do EUG nie stało się dla Kirgistanu skokiem cywilizacyjnym. Wielkie rosyjskie inwestycje nie nastąpiły, głównie z powodu słabości rosyjskiej gospodarki, przyciśniętej sankcjami, ale także z braku woli politycznej ze strony Moskwy (Rosja wstrzymała budowę kaskad na rzece Naryn, Gazprom nie zmodernizował kirgiskich linii przesyłowych, oddanych uprzednio Rosji przez Kirgistan za symbolicznego dolara, zaś obiecana pomoc na modernizację gospodarki kirgiskiej po wstąpieniu do EUG również dotarła tylko w części) – wystarczyło, że Rosja przyjęła nieprzygotowany i opóźniony gospodarczo Kirgistan do EUG, z przyczyn bynajmniej nie ekonomicznych, lecz czysto politycznych (mimo sprzeciwu części rosyjskich ekspertów i sceptycyzmu Mińska i Astany), nie miała więc zamiaru jeszcze dodatkowo subsydiować Biszkeku (Gortat, 2015a). Tym bardziej, że pospołu z Chinami (głównym parterem handlowym Biszkeku, najważniejszym inwestorem i kredytodawcą) już zdominowała gospodarke

Kirgistanu: obrót gazem jest zmonopolizowany przez Gazprom, a energii elektrycznej przez RAO JES; Rosnieft posiada połowę udziałów w dawnej amerykańskiej bazie Manas; rosyjskie firmy mają też sporo wkładów w telefonii komórkowej i w sektorze bankowym (Gortat, 2015b). Skoro więc Moskwa ma Biszkek w garści, nie musi być specjalnie hojna, obietnice pomocy i pożyczek raz na jakiś czas w zupełności wystarczą. Wszak, jak rozumują na Kremlu, Kirgistan – od północy i zachodu wciśnięty między silniejszych sąsiadów (Kazachstan i Uzbekistan), a od wschodu przytłoczony przez Chiny – i tak nie ma wyboru. Na pewno tak myślał Atambajew, zaś jego prorosyjska polityka zyskała mu „wizerunek najwierniejszego sojusznika Władimira Putina w regionie” (Gortat, 2015b).

Uzależnienie od Rosji Atambajew próbował równoważyć ociepleniem relacji z najważniejszym sąsiadem – Kazachstanem, z którym stosunki są tradycyjnie napięte, mimo bliskości etnicznej. Kazachowie historycznie patrzyli na Kirgizów z góry (Rohoziński, 2014, s. 52), co najnowsze dekady. Przewagi ekonomicznej Kazachstanu, będącego miejscem zarobku dla wielu kirgiskich *gastarbeiterów*, tylko pogłębiły. W 2015 roku Atambajew wznosił się na wyżyny serwilizmu wobec Nazarabajewa, za co uzyskał zniesienie kazachskiej niechęci wobec akcesji Kirgistanu do EUG, a to oznaczało otwarcie kazachskich granic (likwidację cel i wprowadzenie wspólnych taryf w ramach EUG) (Gortat, 2015b)². Lecz gdy Nazarabajew poparł nie tego co trzeba kandydata w wyborach prezydenckich w Kirgistanie – zamiast faworyta Atambajewa Soronbaja Dżeenbekowa, Kazachstan znacząco wsparł jego konkurenta Ömürbeka Babanowa – Atambajew pozwolił sobie na serię publicznych filipik pod adresem Kazachstanu, zarzucając

2 „W Kirgistanie nie było prezydenta takiego jak Nursułtan Nazarabajew, dlatego trochę opóźniliśmy się w rozwoju. (...) Nazarabajew jest nie tylko liderem jednego z przodujących krajów w Azji Centralnej, lecz przywódcą skali światowej” (Gortat, 2015b).

Nazarbajewowi wiele grzechów (m.in. korupcję), mieszanie się do spraw wewnętrznych Kirgistanu i niedwuznacznie zasugerował, że „dyktatorów wynoszą nogami do przodu” (*Атамбаев жестко...*, 2017). W odpowiedzi Astana zamknęła granicę, zaś relacje kirgisko-kazachskie zamarły (*Атамбаев заявил...*, 2017)³. Wracając do normalizacji dopiero ostatnio, dzięki postawie obecnego prezydenta Sooronbaja Dżeenbekowa, który skonfliktował się z dawnym patronem, co nieoczekiwanie pomogło mu w kontaktach z Kazachstanem.

Zwycięstwo Dżeenbekowa w wyborach prezydenckich w 2017 roku wcale nie było pewne. Początkowo miał on zaledwie kilka procent poparcia, jednak patronaż Atambajewa połączony ze wsparciem aparatu biurokratycznego i przeszkadzaniem pozostałym konkurentom, w tym przede wszystkim Babanowowi (Freedom House, 2018), dały mu zwycięstwo. Odchodzący prezydent Atambajew chwelił się, że to on umożliwił Dżeenbekowowi zwycięstwo („dotaszczyłem go do prezydentury”) i w jego samochwalnych słowach było dużo prawdy – na początku kampanii Dżeenbekow miał 3% poparcia (Huskey, 2018). Jednak Atambajew nie wsparł go bezinteresownie. Inaczej niż jego poprzedniczka, Roza Otunbajewa, w warunkach środkowoazjatyckich rzadki przypadek demokratki – Otunbajewa (tymczasowy prezydent w latach 2010-2011) po odejściu ze stanowiska porzuciła politykę i zajęła się prowadzeniem organizacji charytatywnej⁴ – Atambajew bynajmniej

3 Atambajew się tym nie przejął, twierdząc, że „dał sąsiadom dobrą lekcję” i że nie przeprosi.

4 Zwolennicy Otunbajewej podkreślają, że rozumiała ona kruchość demokracji i znaczenie jednostki w jej budowaniu lub niszczeniu, dlatego po wykonaniu swego zadania zrezygnowała z działalności politycznej, by dać dobry przykład. Przeciwnicy twierdzą, że jej przywiązanie do demokracji było czynieniem cnoty z konieczności: została wybrana na prezydenta przez swoich kolegów z rewolucyjnego *de facto* Rządu Tymczasowego i jej mandat legitymizacyjny był wątyły (wygrała tylko referendum potwierdzające jej

nie zamierzał oddawać władzy (*Что такое „инцидент”... , 2017; Бывший водитель... , 2011*)⁵. Po prostu chciał ją zachować innymi sposobami: poprzez usadowienie się w wygodnym fotelu przewodniczącego Socjaldemokratycznej Partii Kirgistanu (SPDK), kontrolującej proces polityczny, w tym poczynania prezydenta (Galdini, 2016). Plany te pokrzyżował Dżeenbekow, który nie zamierzał stać się marionetką: byłych ludzi Atambajewa zwolnił (prokurator generalną Idirę Żołodubajewą i szefa bezpieczeństwa Abdila Segizbajewa) bądź aresztował (premierów Sapara Isakowa i Dżantora Satybałdijewa) (*Discord Deepens... , 2018*) i ogłosił kampanię walki z korupcją (hasło to, uniwersalnie adekwatne w każdych okolicznościach politycznych, w państwach autorytarnych służy zazwyczaj rozprawie z przeciwnikami). W rezultacie uniezależnienia się Dżeenbekowa od Atambajewa (czy może zdrady – w zależności od punktu widzenia) doszło do bezprecedensowego konfliktu obecnego prezydenta Kirgistanu z byłym, czego sygnał dał Atambajew, krytykując następcę jesienią 2018 roku i ogłaszając, że Dżeenbekow zignorował „rady i rekomendacje”, których mu udzielił i w związku z tym Dżeenbekowa „trzeba ograniczać” i on to robi, bo inaczej Kirgistan wróci „do czasów Bakijewa” (*Discord Deepens... , 2018*). Było to bardzo czytelne zagranie na lękach północnych klanów, których najważniejszym przedstawicielem pozostaje Atambajew, przeciwko pochodzącemu z południa – podobnie jak Bakijew – Dżeenbekowowi (wypowiedź ta przeczyła dotychczasowej polityce Atambajewa, który starał się łągodzić podziały i dokooptowywać przedstawicieli południa do swojej ekipy, czego Dżeenbekow był do tej pory najlepszym dowodem) (Huskey, 2018).

prezydenturę), ponadto nie miała ani możliwości finansowych, ani organizacyjnych, by konkurować z Atambajewem; *ibid.* Przykład pozytywnego obrazu Otunbajewej (oparty na wywiadzie z nią) można znaleźć m.in. w: Włodek, 2014, s. 152-172.

5 Inaczej też niż Otunbajewa, Atambajew nie jest postacią o czystej karcie: powszechne są wobec niego zarzuty o korupcję i nepotyzm.

Konflikt byłego prezydenta z obecnym jest sytuacją ze wszech miar nietypową i niebezpieczną. Ustawia przeciw sobie dwóch kandydatów z ich sieciami patronażu: w autokracjach i hybrydach demokracji i autokracji (Kirgistan wypada zakwalifikować do tego drugiego) sieci patronażu ze sobą rywalizują, ale w Azji Środkowej jeszcze nigdy nie powstała sieć stworzona przez byłego prezydenta, posiadającego na dodatek bogactwo, dzierżącego przywództwo najważniejszej partii i mającego sojuszników zajmujących czołowe stanowiska w administracji (Huskey, 2018). Jeśli szukać podobnego precedensu na świecie, można go co prawda znaleźć w Malezji, gdzie były premier i twórca systemu patronackiego Mohamad Mahathir został odesłany na emeryturę przez swojego następcę Najiba Tuna Razaka, ale powrócił (w wieku 91 lat!), wygrywając wybory, zostając premierem i wsadzając konkurenta do więzienia (choć ostatnio premierostwo ponownie utracił). Jednakże Malezja jest krajem znacznie silniejszym, bogatszym i lepiej rozwiniętym niż Kirgistan, w którym na dodatek rywalizacja odbyła się metodami demokratycznymi. W Kirgistanie się na to nie zanoszą. Trudno również przewidzieć wynik starcia, choć na razie górą jest Dżeenbekow, który, najpierw w sierpniu 2019 roku zdołał aresztować konkurenta (na raty: w pierwszej próbie ludzie Atambajewa stawiali opór, co doprowadziło do śmierci jednego żołnierza i rannienia ponad trzydziestu; dopiero druga próba aresztowania się powiodła), a następnie doprowadził do skazania go na 11 lat więzienia za korupcję (Atambajew jest obecnie uwięziony). Niemniej jednak ostateczne zwycięstwo w tym starciu nie jest przesądzone, podobnie jak los przegranego.

Bez względu na to, kto wygra ten bratobójczy bój, nie zmieni podstawowej prorosyjskiej orientacji w polityce zagranicznej Kirgistanu. Obaj prezydenci (były i obecny) mówią jednym głosem o konieczności utrzymywania silnych relacji z Rosją. Dżeenbekow w swoim pierwszym wystąpieniu podkreślił „niezmienny priorytet”, jakim jest „pogłębienie stosunków i strategicznego

partnerstwa z Rosją”, a także dalsza integracja z EUG. (*Президент Кыргызстана назвал...*, 2018). Obecny prezydent kontynuuje kurs Atambajewa – zacieśniania relacji z Chinami: tak jak poprzednik podpisał z Pekinem „strategiczne partnerstwo” w 2013 roku, tak Dżeenbekow w 2018 roku przystał na „wszechstronne strategiczne partnerstwo” (*China, Kyrgyzstan agree...*, 2018).

Trudno się więc dziwić, że na relacje rosyjsko-kirgiskie zmiana prezydenta Kirgistanu wpływu nie miała: w 2018 roku Rosja umorzyła w całości kirgiski dług (240 mln USD), zaś pod koniec marca 2019 roku Biszkek po raz pierwszy od dawna odwiedził Władimir Putin – był to 11. pobyt prezydenta Rosji w Kirgistanie w ciągu jego rządów (czwarty bilateralnie), który przykuł jednak głównie uwagę medialną (Putin przybył swoją limuzyną oraz dostał mnóstwo listów od różnych Kirgizów proszących go o interwencję w ich sprawach, w tym od małżonki Askarowa, co – nawiasem mówiąc – dobrze pokazuje rozumienie suwerenności Kirgistanu w społeczeństwie kirgiskim; dodatkowo spekulowano, czy spotka się z Atambajewem – to nie nastąpiło, przynajmniej publicznie) (*Гость на черном...*, 2019). Putin przywiózł bezwrotną pożyczkę w wysokości 30 mln USD oraz amnestię dla imigrantów kirgiskich w Rosji; w zamian za to oraz za 4,5 mln USD rocznie uzyskał rozszerzenie wielkości rosyjskiej bazy Kant do 60 hektarów, zmianę jej statusu (od tej pory wojskowi rosyjscy będą pracownikami dyplomatycznymi) oraz wydłużenie umowy o wynajmie na 15 lat (Moskwa domagała się 40 lat, więc Biszkekowi udało się chociaż trochę ten czas skrócić) (*Россия пообещала...*, 2019).

Dżeenbekow kontynuuje również, zaczęte pod koniec rządów Atambajewa, odmrożenie relacji z Uzbekistanem (podstawowy wpływ na to miała dużo bardziej otwarta postawa nowego prezydenta tego kraju, Mirzizojewa) (*Узбекистан и Киргизия...*, 2017). Pozytywem działań Dżeenbekowa w porównaniu do ostatniego roku rządów Atambajewa była natomiast poprawa relacji z Kazachstanem: zażegnał spór z Nazarbajewem, co przyniosło korzy-

ści kirgiskiej gospodarce i przede wszystkich Kirgizom pracującym w Kazachstanie (Putz, 2017). Dżeenbekow stara się również naprawić relacje z USA: chociaż nowy prezydent, prezentując założenia polityki zagranicznej, początkowo w ogóle nie wspominał o Stanach Zjednoczonych (*New Kyrgyz President...*, 2017) – podobnie przemilczał USA minister spraw zagranicznych Kirgistanu Erlan Abdyłdajew w swoim półrocznym sprawozdaniu z pełnienia urzędu (na pierwszym miejscu wskazał Rosję, na drugim Chiny) (*Внешняя политика...*, 2018) – to pod koniec 2018 roku Dżeenbekow ogłosił pracę nad nowym porozumieniem rządowym z USA, mogącym przywrócić Kirgistanowi amerykańską pomoc (Altynbayev, 2018). Żadne z tych działań nie zmienia jednak podstawowej, prorosyjskiej orientacji kirgiskiej polityki zagranicznej.

Podsumowanie

Kirgistan rozstrzygnął dylematy bezpieczeństwa, wybierając na najbliższą przyszłość wsparcie Rosji. Jeśli jeszcze na początku swojej niepodległości miał jakieś ambicje równoważenia wpływów mocarstw, to z czasem je utracił. Od rewolucji 2010 roku – popartej przez Rosję moralnie, politycznie i być może również w inny sposób – Biszkek konsekwentnie utrzymuje prorosyjski kurs, bez względu na zawirowania wewnętrzne i regionalne. Na tle Stanów Zjednoczonych, które *de facto* wycofały się z regionu, oraz wzrastającego znaczenia Chin, które wszakże nie kwestionują politycznej dominacji Rosji i wybrały porozumienie z Moskwą zamiast prób rywalizacji z nią na tym obszarze, polityka kirgiska wydaje się zrozumiała. Na dodatek oparcie się na Rosji jest elementem tradycyjnym: przez prawie cały okres swojej najnowszej historii Kirgizja rozwijała się pod wpływem Rosji, co przyniosło Kirgizom awans cywilizacyjny. Trudno się więc dziwić elitom kirgiskim, że wybierają bliskie relacje z Rosją. Tym bardziej, że ten wybór polityczny

umożliwia przywódcom kirgiskim skupienie się na rywalizacji wewnętrznej o zdobycie władzy i zasobów dla siebie, swoich rodzin i klanów. Przy bezpiecznym patronie rosyjskim nie muszą tracić energii na politykę zagraniczną i mogą podążać bezpiecznym torem peryferyjnego rozwoju. W efekcie stosunki rosyjsko-kirgiskie są oparte na stabilnym układzie patron–klient, przypominającym, tak dobrze znane elitom środkowoazjatyckim, stosunki klanowe w Azji Środkowej.

Bibliografia

- Ahrari M.E., 2002, *The New Great Game in Muslim Central Asia*, University Press of Pacific.
- Bodio T., 2005, *Układy klanowe jako mechanizm polityki (na przykładzie państw Azji Centralnej)*, [w:] B. Kaczmarek (red.), *Metafory polityki*, t. 3, Warszawa.
- Bodio T., 2008a, *Etnokratyzm i trybalizm w działalności elit władzy*, [w:] T. Bodio, P. Załęski (red.), *Elity władzy w Azji Centralnej*, Warszawa.
- Bodio T., 2008b, *Modernizacja, elity i reżimy polityczne w państwach regionu po proklamowaniu niepodległości*, [w:] T. Bodio, P. Załęski (red.), *Elity władzy w Azji Centralnej*, Warszawa.
- Cooley A., 2012, *Great Games, Local Rules. The New Great Power Contest in Central Asia*, Oxford, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199929825.001.0001>.
- Eisenstadt Sh., 1973, *Traditional patrimonialism and modern neopatrimonialism*, Beverly Hills.
- Gortat R., 2009, *Kirgistan. Natura zmiany systemowej*, Poznań.
- Górecki W., 2014, *Coraz dalej od Moskwy. Rosja wobec Azji Centralnej*, „Prace OSW”, nr 48, Warszawa.
- Hanova S., 2009, *Perspectives on the SCO. Images and Discourses*, „China and Eurasia Quarterly”, vol. 7, no. 3.
- Hale H.E., 2015, *Patronal Politics. Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*, Cambridge.

- Huasheng Z., 2007, *China and Central Asia*, [w:] E. Rumer, D. Trenin (eds.), *Central Asia. Views from Washington, Moscow and Beijing*, New York.
- In Reversal, Kyrgyzstan Won't Close a U.S. Base*, 2009, „New York Times”, 23 VI.
- Ishiyama J., 2002, *Neopatrimonialism and the Prospects for Democratization in Central Asia*, [w:] S. Cummings (ed.), *Power and Change in Central Asia*, Rutledge.
- Jarosiewicz A., Strachota K., 2013, *Chiny i Azja Centralna. Dorobek dwudziestolecia*, Warszawa.
- Kaczmarek M., 2015, *Russia-China Relations in Post-Crisis International Order*, Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315757803>.
- Kaczmarek M., Rodkiewicz W., 2016, *Rosyjska Wielka Eurazja wobec chińskiego Jedwabnego Szlaku. Adaptacja zamiast konkurencji*, „Komentarze OSW”, nr 219, Warszawa.
- Kozłowski K., 2009, *Rewolucja tulipanów w Kirgistanie: geneza – przebieg – następstwa*, Poznań
- Kozłowski K., 2011, *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak. Poradziecka Azja Centralna i Xinjiang w polityce ChRL*, Toruń.
- Kuryłowicz M., 2014, *Polityka zagraniczna Uzbekistanu wobec Rosji*, Kraków.
- Lo B., 2008, *The Axis of Convenience. Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, London.
- Lubina M., 2014, *Niedźwiedź w cieniu smoka. Rosja-Chiny 1991-2014*, Kraków.
- Lubina M., 2017, *Russia and China. A Political Marriage of Convenience – Stable and Successful*, Opladen-Berlin-Toronto.
- Moldaliev O., 2004, *Wyzwania transformacji a bezpieczeństwo narodowe*, [w:] T. Bodio (red.), *Kirgistan. Historia – społeczeństwo – polityka*, Warszawa.
- Mullerson R., 2007, *Central Asia: A Chessboard and Player in the New Great Game*, New York.
- Olcott M.B., 1999, *Central Asia, Russia and the West*, [w:] G. Chufrin (ed.), *Russia and Asia The Emerging Security Agenda*, New York.
- Olcott M.B., 2000, *Russian-Chinese Relations and Central Asia*, [w:] Sh.W. Garnett (ed.), *Rapprochement or Rivalry? Russo-Chinese Relations in a Changing Asia*, Washington.
- Olcott M.B., 2002, *Kazakhstan. Unfulfilled Promise*, Washington.

- Petersen A., Barysch K., 2011, *Russia, China and the Geopolitics of Energy in Central Asia*, CRR Report, London.
- Rashid A., 1997, *The New Great Game – the Battle for Central Asia's Oil*, „Far Eastern Economic Review” 10 IV.
- Rohoziński J., 2014, *Bawełna, samowary i Sartowie. Muzułmańskie okrainy carskiej Rosji 1795-1916*, Warszawa.
- Swanström N., 2005, *China and Central Asia. A New Great Game Or Traditional Vassal Relations?*, „Journal of Contemporary China”, vol. 45, no. 14, <https://doi.org/10.1080/10670560500205001>.
- Wierzbicki A., Załęski P., 2008, *Trybalizm a władza w Azji Centralnej*, Pułtusk.
- Wishnick E., 2001, *Mending Fences. The Evolution of Moscow's China Policy from Brezhnev to Yeltsin*, Washington.
- Włodek L., 2014, *Wystarczy przejść przez rzekę*, Kraków.
- Załęski P., 2011, *Kultura polityczna więzi w Azji Centralnej*, Warszawa.
- Zapaśnik S., 2006, „Walczący islam” w Azji Centralnej. *Problem społecznej genezy zjawiska*, Wrocław.
- Ziegler Ch., 2012, *Russia and China in Central Asia*, [w:] J. Bellacqua (ed.), *The Future of China-Russia Relations*, Kentucky.

Źródła internetowe

- Abdurasulov A., 2016, *Kyrgyzstan Referendum. What do the Reforms Mean?*, „BBC News”, 12 XII, online: <https://www.bbc.com/news/world-asia-38289859> – 31 III 2019.
- Agreement Between the Government of The United States of America and the Government of the Kyrgyz Republic regarding Cooperation to Facilitate the Provision Of Assistance*, 1993, online: https://photos.state.gov/libraries/kyrgyzrepublic/231771/PDFs_001/AGREEMENT.pdf – 31 III 2019.
- Altynbayev K., 2018, *Renewed Kyrgyz-US Co-operation Paves Way for Deepening Relations*, „Central Asia News”, 26 XII, online: http://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2018/12/26/feature-01 – 31 III 2019.
- China, Kyrgyzstan Agree to Establish Comprehensive Strategic Partnership*, 2018, „Xinhua”, 7 VI, online: http://www.xinhuanet.com/english/2018-06/07/c_137235571_2.htm – 31 III 2019.
- China, Kyrgyzstan Lift Ties to Strategic Partnership*, 2013, „Xinhua”, 11 IX, online: <http://en.people.cn/90883/8396967.html> – 31 III 2019.

- Discord Deepens As Kyrgyz Ex-President Atambaev Slams Successor Over Arrests*, 2018, 20 XI, online: <https://www.rferl.org/a/discord-deepens-as-kyrgyz-ex-president-atambaev-slams-successor-over-arrests/29610751.html> – 31 III 2019.
- Freedom House, *Executive Summary. Kyrgyzstan – Country Profile*, 2018, online: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/kyrgyzstan> – 31 III 2019.
- Fazendeiro B.T., 2018, *Soft Power under Mirziyoyev. Change and Continuity in Uzbekistan's Foreign Policy*, „Open Democracy”, 9 VII, online: <https://www.opendemocracy.net/od-russia/bernardo-teles-fazendeiro/soft-power-under-mirziyoyev> – 19 III 2019.
- Galdini F., 2016, *Kyrgyzstan. President Atambayev's Constitutional Gamble*, 9 XII, online: https://www.ecfr.eu/article/commentary_kyrgyzstan_president_atambayevs_constitutional_gamble – 31 III 2019.
- Geschwindt T., 2018, *Cutting Out the Kingmaker. Mirziyoyev at a Crossroads*, „The Diplomat”, 3 IX, online: <https://thediplomat.com/2018/03/cutting-out-the-kingmaker-mirziyoyev-at-a-crossroads/> – 19 III 2019.
- Gortat R., 2015a, *(Nie)podległy Kirgistan*, „Nowa Europa Wschodnia”, 7 VIII, online: <http://www.new.org.pl/2346-niepodlegly-kirgistan> – 31 III 2019.
- Gortat R., 2015b, *Unia Euroazjatycka rośnie*, „Nowa Europa Wschodnia”, 14 VIII, online: <http://www.new.org.pl/2351-unia-eurazjatycka-ro-snie> – 31 III 2019.
- Huskey E., 2018, *Kyrgyzstan – Ex-Presidents and Democratic Fragility in the Developing World*, „Presidential-Power”, 19 XII, online: <http://presidential-power.com/?cat=193> – 3 III 2019.
- Kainazarova Ch., 2018, *New Trends in Kyrgyz Foreign Policy*, 3 V, online: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/86491/1/MPPA_paper_86491.pdf – 1 IV 2019.
- New Kyrgyz President Vows Balanced Foreign Policy With Russia As Main Strategic Partner*, 2017, 28 XI, online: <https://www.rferl.org/a/kyrgyzstan-jeenbekov-vows-balanced-foreign-policy-russia-strategic-partner/28883735.html> – 31 III 2019.
- Putz C., 2017, *Are Kazakhstan and Kyrgyzstan on the Path Back to Brotherly Relations?*, „The Diplomat”, online: <https://thediplomat.com/2017/12/are-kazakhstan-and-kyrgyzstan-on-the-path-back-to-brotherly-relations/> – 31 III 2019.
- Taldybaeva D., 2017, *Prospects for China –Kyrgyzstan Economic Relations in the Framework of the Silk Road Economic Belt Project*, online: <http://>

- china-trade-research.hktdc.com/business-news/article/The-Belt-and-Road-Initiative/Prospects-for-China-Kyrgyzstan-Economic-Relations-in-the-Framework-of-the-Silk-Road-Economic-Belt-Project/obor/en/1/1X000000/1X0A9JIX.htm – 1 IV 2019.
- U.S. Department of State, 2015, *2014 Human Rights Defender Award Ceremony for Azimjon Askarov and Foro Penal*, 14 VII, online: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2015/07/244903.htm> – 1 IV 2019.
- Wei Wei 2018, *Perspective. Ripe Time for Upgrading China-Kyrgyzstan Relationship*, online: https://news.cgtn.com/news/3d3d514d7a6b544f77457a6333566d54/share_p.html – 1 IV 2019.
- Атамбаев жестко наехал на Назарбаева*, 2017, 7 X, online: <https://www.youtube.com/watch?v=uYAoLZawhrE> – 31 III 2019.
- Атамбаев заявил, что преподал соседям „хороший урок“*, 2017, 20 XI, online: <https://rus.azattyq.org/a/atambaev-bishkek-itogovaya-konferencia/28863768.html> – 31 III 2019.
- Атамбаев про Назарбаева. Диктатора вынесут вперед ногами*, 2017, 15 XI, online: <https://www.youtube.com/watch?v=mgrY3ml16Bg> – 31 III 2019.
- Бывший водитель главы Киргизии стал заместителем руководителя аппарата президента*, 2011, „Regnum“, 7 XII, online: <https://regnum.ru/news/1476875.html> – 31 III 2019.
- Внешняя политика Кыргызстана. Чего достигла страна за 6 месяцев 2018 года*, 2018, „Kabar“, online: <http://kabar.kg/news/vneshniaia-politika-kyrgyzstana-chego-dostigla-strana-za-6-mesiatcev-2018-goda/> – 31 III 2019.
- Гость на черном лимузине*, 2019, „Fergana“, 28 III, online: <https://fergana.agency/articles/106209/> – 31 III 2019.
- Договор о присоединении Кыргызской Республики к Договору о Евразийском экономическом союзе от 29 мая 2014 года (с изменениями на 14 мая 2018 года)*, 2018, online: <http://docs.cntd.ru/document/420246571> – 1 IV 2019.
- Концепция внешней политики Кыргызской Республики утверждена Указом Президента Кыргызской Республики от 11 марта 2019 года*, 2019, online: <http://mfa.gov.kg/contents/view/id/105> – 31 III 2019.
- Президент Кыргызстана назвал приоритет внешней политики страны*, 2018, 27 VI, online: <https://mir24.tv/news/16311509/prezi>

dent-kyrgyzstana-nazval-prioritet-vneshnei-politiki-strany – 31 III 2019.

Россия пообещала Киргизии безвозмездно 30 миллионов долларов и амнистию для мигрантов, 2019, 28 III, online: https://www.new.sru.com/world/28mar2019/30_kirgiz.html – 08 IV 2019.

Узбекистан и Киргизия разморозили отношения, 2017, „Независимая газета”, 6 IX, online: http://www.ng.ru/cis/2017-09-06/5_7067_relations.html – 31 III 2019.

Что такое „инцитат”, или Семь эпизодов из жизни президента Кыргызстана, 2017, „Фергана”, 18 III, online: <https://www.fergananews.com/articles/9327> – 31 III 2019.

Atambaev zhestko naekhal na Nazarbaeva, 2017, 7 X, online: <https://www.youtube.com/watch?v=uYAoLZawhrE> – 31 III 2019.

Atambaev zajavil, chto prepodal sosedjam „khoroshijj urok”, 2017, 20 XI, online: <https://rus.azattyq.org/a/atambaev-bishkek-itogovaya-konferencia/28863768.html> – 31 III 2019.

Atambaev pro Nazarbaeva. Diktatora vynesut vpered nogami, 2017, 15 XI, online: <https://www.youtube.com/watch?v=mgRY3ml16Bg> – 31 III 2019.

Byvshijj voditel glavy Kirgizii stal zamestitelem rukovoditelja apparata prezidenta, 2011, „Regnum”, 7 XII, online: <https://regnum.ru/news/1476875.html> – 31 III 2019.

Vneshnjaja politika Kyrgyzstana. Chego dostigla strana za 6 mesjacev 2018 goda, 2018, „Kabar”, online: <http://kabar.kg/news/vneshniaia-politika-kyrgyzstana-chego-dostigla-strana-za-6-mesiatcev-2018-goda/> – 31 III 2019.

Gost na chernom limuzine, 2019, „Fergana”, 28 III, online: <https://fergana.agency/articles/106209/> – 31 III 2019.

Dogovor o prisoedinenii Kyrgyzskojj Respubliki k Dogovoru o Evrazijjskom ehkonomicheskom sojuze ot 29 maja 2014 goda (s izmenenijami na 14 maja 2018 goda), 2018, online: <http://docs.cntd.ru/document/420246571> – 1 IV 2019.

Koncepcija vneshnejj politiki Kyrgyzskojj Respubliki utverzhdena Ukazom Prezidenta Kyrgyzskojj Respubliki ot 11 marta 2019 goda, 2019, online: <http://mfa.gov.kg/contents/view/id/105> – 31 III 2019.

Prezident Kyrgyzstana nazval prioritet vneshnejj politiki strany, 2018, 27 VI, online: <https://mir24.tv/news/16311509/prezident-kyrgyzstana-nazval-prioritet-vneshnei-politiki-strany> – 31 III 2019.

Rossija poobeshhala Kirgizii bezvozmezdno 30 millionov dollarov i amnistiju dlja migrantov, 2019, 28 III, online: https://www.newsru.com/world/28mar2019/30_kirgiz.html – 08 IV 2019.

Uzbekistan i Kirgizija razmorozili otnoshenija, 2017, „Nezavisimaja gazeta”, 6 IX, online: http://www.ng.ru/cis/2017-09-06/5_7067_relations.html – 31 III 2019.

Chto takoe „incitat”, ili Sem ehpizodov iz zhizni prezidenta Kyrgyzstana, 2017, „Fergana”, 18 III, online: <https://www.fergananews.com/articles/9327> – 31 III 2019.

Kirgistan, niewielka centralnoazjatycka republika, od trzydziestu lat zмага się z trudem niepodległości. Ten górski kraj, stanowiący niegdyś odległe peryferie Związku Radzieckiego, dzisiaj pod wieloma względami jest inspirującym demokratycznym wyjątkiem na tle państw regionu. Mimo to w procesie formowania nowoczesnego państwa, zintegrowanego z gospodarką światową organizmu ekonomicznego czy otwartego społeczeństwa, młoda republika kirgiska styka się z podobnymi trudnościami, co jej poradzieccy sąsiedzi. Nie zawsze radzi sobie z nimi lepiej, niewątpliwie natomiast czyni to w sposób bardziej otwarty.

Kirgiska transformacja jest intrygująca pod wieloma względami. Poza rzucającym się w oczy aspektem politycznym otwartość zachodzących w republice zmian umożliwia śledzenie innych istotnych przemian: gospodarczych, społecznych czy kulturowych, a także dokonywanych przez republikę wyborów międzynarodowych. Kirgistan niekoniecznie osiąga spektakularne sukcesy na tych polach, niemniej jednak dylematy rozwoju, stojące przed nim, w znacznej mierze są również problemami jego sąsiadów. Zasobniejsze w surowce i pozornie stabilniejsze Kazachstan czy Uzbekistan niechętnie jednak te problemy komunikują. Dlatego też analiza wydarzeń i procesów zachodzących w Kirgistanie pozwala na ukazanie szerszego kontekstu regionalnego i swoiste „odkodowanie” tamtejszej rzeczywistości.

Ze wstępu

<https://akademicka.pl/>

ISBN 978-83-8138-107-9

9 788381 381079

